



УДК 371.13:811.111(410)(048)

ОЛЬГА БЕРЛАДИН, здобувач
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Адреса: проспект Волі, 13, м. Луцьк, 43000, Україна
E-mail: ola.lutzk@hotmail.co.uk

**ВАГОМІСТЬ ІДЕЙ БРИТАНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ
В МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В УКРАЇНІ**

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкових шкіл Великої Британії кінця ХХ – початку ХХІ століття в умовах євроінтеграції, аналізуються пріоритети розвитку, обґрунтовуються можливості та шляхи використання ідей британського досвіду в підготовці вітчизняних учителів загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня сільської місцевості, серед яких провідними визначено розробку єдиної системи стандартів професійної підготовки і діяльності вчителя в контексті загальних, інтегрованих вимог до його компетентності, вмінь учителів керувати своєю педагогічною та навчальною діяльністю учнів; модернізацію змісту професійної підготовки педагогів; забезпечення неперервності професійної підготовки вчителів початкової школи, тісної співпраці з університетами, школами та місцевими органами освіти тощо. Результати теоретичного пошуку засвідчують, що розвиток початкової школи Великої Британії завжди був і залишається провідним чинником модернізації професійної підготовки вчителів. Підкреслюється, що Велика Британія реалізувала власний національний підхід до модернізації професійної підготовки вчителів початкової школи з урахуванням загальноєвропейських інтеграційних процесів і змін. Педагогічна освіта Великої Британії має вагомий досвід поєднання традиційного та інноваційного в ході сучасного реформування цієї галузі, оновлення організаційно-змістових засад з урахуванням європейського виміру освіти. Досвід Великої Британії як активної учасниці процесів формування загальноєвропейського освітнього простору з багатою історією, культурними традиціями та інноваційними надбаннями в аспекті професійної підготовки вчителів початкової школи дасть можливість виявити та використати позитивні ідеї для оновлення педагогічної освіти України і представлення її здобутків у європейському освітньому просторі.

Ключові слова: професійна підготовка вчителя, модернізація, стандарти, початкова школа сільської місцевості, Великобританія, євроінтеграція.

ВСТУП

Модернізація педагогічної освіти передбачає необхідність удосконалювати фахову підготовку майбутніх педагогів, здатних компетентно і мобільно виконувати багатофункціональну педагогічну діяльність. На вчителів початкової школи сільської місцевості покладається особлива місія – забезпечити усій дитячій шкільній спільноті можливість «рівного старту»: виявити пізнавальні потреби, інтереси, навчальні можливості, передбачувати труднощі у навчанні, визначити перспективи особистісного розвитку тощо та готувати до наступного етапу освіти.



Очевидні високі вимоги щодо рівного доступу до якості освіти ще не стали нормою для значної частини молодших школярів сільської місцевості, тому необхідними є інноваційні зміни соціально-педагогічних функцій і статусу вчителя, усвідомлення цілісного процесу професійної й особистісної підготовки педагогів через відповідний зміст усіх її складників, зокрема узгодження психолого-педагогічного, методичного, соціокультурного аспектів.

Зауважимо, починаючи з 90-х років ХХ ст., в Україні проводиться структурна перебудова системи вищої освіти, що повною мірою стосується і підготовки вчителів початкових класів. У педагогічних навчальних закладах III і IV рівнів акредитації здійснюється перехід до підготовки фахівців за подвійними спеціальностями, а також підготовки вчителів початкових класів за додатковими кваліфікаціями. Отримання вчителями початкових класів подвійних спеціальностей та додаткових спеціалізацій покликане сприяти забезпеченню початкових шкіл сільської місцевості кваліфікованими педагогічними кадрами. Розширення професійних функцій учителя вимагає додаткових витрат часу, сил, інтелекту.

В умовах загальноєвропейської інтеграції особистість учителя набуває нових характеристик, які тлумачаться експертами як стрижневі вимоги до професії європейського вчителя ХХІ століття. Як зазначається в Комплексі загальних європейських принципів стосовно компетенцій і кваліфікацій учителів, професія вчителя має стати висококваліфікованою, мобільною, базуватися на партнерстві, бути такою, що спонукає навчатися впродовж життя [4].

Професійна підготовка вчителя початкової школи сільської місцевості в Україні в умовах загальноєвропейської інтеграції потребує оновлення і принципових змін. На наше переконання, дослідження освітніх систем розвинених європейських країн, зокрема Великої Британії, яка має вагомий багатовіковий культурний та освітній традиції, досвід успішних реформ шкільництва в сучасних умовах та інноваційні надбання у професійній підготовці вчителя до роботи в початкових школах може стати важливим джерелом модернізації цієї діяльності для національної початкової школи. Дослідження особливостей підготовки вчителів початкової школи Великої Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. дасть можливість виявити та використати позитивні ідеї досвіду для оновлення педагогічної освіти України і представлення її здобутків у європейському освітньому просторі.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті – висвітлити ключові аспекти, пов'язані з підготовкою вчителів початкової школи у Великій Британії, з метою наукового обґрунтування, осмислення позитивних ідей із можливістю подальшого плідного використання їх у розбудові єдиного освітньо-інформаційного середовища професійної підготовки вчителів початкової школи сільської місцевості в Україні.

Передусім відзначимо, що питання професійної підготовки вчителя в аспекті інноваційних модернізаційних процесів знайшло відображення в напрацюваннях українських науковців Л. Коваль, О. Комар, Л. Кондрашової, Р. Пріми та ін. Значний досвід вивчення здобутків зарубіжної теорії професійної освіти накопичений такими вітчизняними науковцями, як Н. Бідюк, В. Жуковський, О. Локшина, Л. Пуховська та ін. Провідні напрями теорії та практики професійної підготовки вчителів, сучасні реформи вищої освіти Великої Британії досліджували Н. Авшенюк, М. Базурина, О. Волошина, Л. Поліщук та ін.

Вагомий науковий доробок у теорії та методиці професійної підготовки вчителів у Великій Британії в контексті інтеграційних процесів у Європі належить



таким зарубіжним науковцям, як Т. Бечеру, П. Броудфуду, А. Сокеу, М. Хані, Д. Хартлі та ін.

У процесі наукової розвідки було використано методи класифікації та систематизації наукової літератури для визначення упорної джерельної бази з проблеми дослідження; нормативних документів України та Великої Британії з окресленої проблеми; інтерпретації та узагальнення з метою актуалізації і визначення можливостей та шляхів використання ідей британського досвіду під час професійної підготовки початкової школи сільської місцевості.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розробка й упровадження сучасних стандартів педагогічної освіти в Україні полягає у створенні умов для досягнення стратегічної мети – підвищення її якості, досягнення нових освітніх результатів для забезпечення подальшого розвитку всіх ланок освіти. Так, Г. Васянович, обгрутовуючи світоглядно-педагогічний складник модернізації підготовки вчителя початкових класів, наголошує, що «стандарт педагогічної освіти не повинен бути засобом фіксації стану педагогічної освіти, а орієнтувати на досягнення нової якості, адекватної сучасним (і навіть прогнозованим) запитам особистості, суспільства і держави» [1, с. 215].

Кінець ХХ – початок ХХІ століття у Великій Британії позначився прогресивним реформуванням шкільної та вищої освіти, поширенням євроінтеграційних процесів на цільові та процесуальні аспекти професійної підготовки вчителів початкової школи. Зокрема, відбувається запровадження Національних стратегій мовної та арифметичної грамотності, створення Агентства з підготовки вчителів, уведення в обіг важливих документів – Національного стандарту кваліфікованого вчителя та Національного навчального плану (National Curriculum) його базової підготовки, який включає навчальні плани, програми, форми і методи викладання і навчання, навчально-методичні курси; кількісне та якісне розширення академічної мобільності майбутніх учителів початкової школи [7].

У Національному стандарті кваліфікованого вчителя представлені основні напрями стандартизації педагогічної освіти Великої Британії, які складаються з трьох розділів: професійні ознаки, професійні знання і розуміння, професійні навички, що включають такі професійні якості, як широка ерудиція, різноманітні духовні інтереси, креативність тощо, а також знання з фундаментальних дисциплін, уміння та навички керувати власною педагогічною діяльністю, створювати сприятливу атмосферу в навчально-виховному процесі. Стандарт кваліфікованого вчителя включає зміст Національної програми і форми підготовки вчителів із базових предметів. Навчальні плани, програми, форми і методи викладання й навчання, навчально-методичні ресурси включені до Національного курикулуму базової підготовки вчителя (основоположного державного документа у сфері педагогічної освіти) [5].

Ключовим положенням процесу стандартизації у Великій Британії є визначення критеріїв професійно-педагогічної готовності (компетенцій) випускника – молодого вчителя, зафіксованих у кваліфікаційній характеристиці. Важливим положенням реформи є те, що школа повинна бути партнером ВНЗ у системі професійно-педагогічної підготовки, тобто вищий навчальний заклад і школа спільно відповідають за розробку та реалізацію «програм підготовки вчителів; структури і змісту педагогічної практики; методик викладання дисциплін спеціалізації та дисциплін навчального плану школи; методик перевірки знань учнів; методик оцінки практичної роботи студентів; спільної перевірки кінцевого результату професійно-педагогічної підготовки; програм підвищення кваліфікації» [4, с. 87].



Професійну підготовку вчителів оцінює Бюро стандартизації освіти та Агентство підготовки вчителів. Оцінювання професійної підготовки майбутніх учителів включає процедуру як внутрішньої, так і зовнішньої перевірки, тобто контроль мають можливість здійснювати як інспектори, так і адміністрація вищих навчальних закладів [5].

Саме реформи початкової освіти Великої Британії стали основним внутрішнім чинником змін у системі професійної підготовки вчителів, зокрема у розвитку більш ефективних організаційних засад, удосконаленні змісту, запровадженні нових форм та методів викладання, необхідних для досягнення високих навчальних результатів. Як слушно зауважує О. Савченко, «модернізацію педагогічної освіти не можна успішно вирішити лише як завдання вищої школи. Загальна середня освіта – замовник і споживач педагогічних кадрів – має стати активним суб'єктом її вдосконалення» [1, с. 152].

При дослідженні та узагальненні зарубіжного досвіду професійної підготовки вчителів початкової школи З. Онишків виокремлює такі основні напрями модернізації вищої освіти: стандартизація професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів; інтеграція педагогічної освіти країн Європейського Союзу до загальноєвропейського освітнього простору; індивідуалізація навчання майбутніх учителів; формування образу ефективного вчителя тощо [3].

Усі фундаментальні документи, в яких представлено психолого-педагогічні та соціальні вимоги до вчителя початкової школи, – Стандарти кваліфікованого вчителя Англії й Уельсу, Стандарти базової педагогічної освіти Шотландії, Кодекс професійних цінностей Північної Ірландії – містять важливі соціокультурні орієнтири і професійні цінності, пов'язані з соціокультурною підготовкою і діяльністю вчителя: розкриття духовних сил учнів; повага до соціальних, культурних, мовних та релігійних особливостей кожного учня; толерантне й ефективне спілкування з батьками й опікунами; власний приклад для учнів в утвердженні позитивних цінностей, з-поміж яких як довіра, повага, чесність, відповідальність, уміння зробити послугу [2].

Соціокультурна спрямованість цілісної підготовки вчителя початкової школи, яка завжди була традиційною для національної педагогічної системи, відображена в її цільовизначенні, змісті, формах, методах тощо. Вона є важливою для усіх компонентів змісту освітньо-професійної програми в стандартах підготовки вчителя початкової школи: гуманітарної, соціоекономічної, природничо-наукової, професійної і практичної.

Суттєвим нам видається те, що одним із провідних чинників модернізації організаційно-змістових засад професійної підготовки вчителів початкової школи у Великій Британії став розвиток її соціокультурного компонента. Заслугує на увагу виокремлення соціокультурної підготовки майбутніх учителів у Великій Британії, яку О. Волошина репрезентує як складне і багатомірне явище, що проходить крізь усі компоненти навчальних планів, програм і визначається як сукупність знань, переконань, ставлень, умінь, навичок, видів діяльності майбутнього вчителя початкової школи, які забезпечують йому можливість самоідентифікації як представника національної культури, вступу в рівноправний діалог з іншими культурами у вітчизняному освітньому просторі, включення в сучасні європейські та світові цивілізаційні процеси [2].

Зазначимо, що пріоритетним напрямом розбудови вітчизняного загальноосвітнього навчального закладу I ступеня сільської місцевості в ринкових умовах стало приведення форм і змісту фахової підготовки вчителя у відповідність із суспільними вимогами. Зміни до професійних вимог у підготовці вчителя початкової школи сільської



місцевості зумовлені потребою зміцнювати взаємозв'язки школи з родинами учнів, сільською громадою, створювати розвивальне освітнє середовище школи на засадах особистісно орієнтованого підходу. Вважаємо, що залучення британського досвіду соціокультурної підготовки вчителів сприятиме оновленню соціокультурного складника змісту вітчизняної шкільної освіти, варіативності навчальних планів і програм, зміцненню зв'язків школи з соціокультурним середовищем, вдосконаленню особистісно-професійних характеристик майбутнього вчителя.

Науково вартісним в аспекті досліджуваної проблеми є визначення та обґрунтування Л. Поліщук шляхів застосування британського досвіду професійної підготовки вчителів початкової школи в Україні в умовах євроінтеграції, серед яких провідними названо: розробку єдиної системи стандартів професійної підготовки і діяльності вчителя в контексті загальних, інтегрованих вимог до його компетентності, вмінь учителів керувати своєю педагогічною діяльністю (викладанням) та навчальною діяльністю учнів; модернізацію змісту професійної підготовки вчителів початкової школи та переорієнтацію навчальних програм відповідно до європейських стандартів, підвищення уваги до методичної підготовки та педагогічної практики; забезпечення неперервності професійної підготовки вчителів початкової школи, тісної співпраці з університетами, школами та місцевими органами освіти тощо, які відповідають за професійну підготовку вчителів тощо [5].

Таким чином, аналіз наукових джерел щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи Великої Британії свідчить про модернізацію системи професійно-педагогічної підготовки і прагнення до консолідації зусиль для формування єдиних стандартів такої підготовки.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного пошуку засвідчують значний інтерес до означеної проблеми. Педагогічна освіта Великої Британії має вагомий досвід поєднання традиційного й інноваційного в ході сучасного реформування цієї галузі, оновлення організаційно-змістових засад з урахуванням європейського виміру освіти. Досвід Великої Британії як активної учасниці процесів формування загальноєвропейського освітнього простору з багатою історією, культурними традиціями та інноваційними надбаннями в аспекті професійної підготовки вчителів початкової школи дасть можливість виявити й використати позитивні ідеї для оновлення педагогічної освіти України і представлення її здобутків у європейському освітньому просторі.

Виявлення позитивних тенденцій підготовки педагогів у Великій Британії, що базується на національній системі освіти, на наш погляд, може слугувати для обґрунтування концептуальних ідей і практики вдосконалення змістово-методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи сільської місцевості в Україні.

Окреслені теоретичні положення можуть стати конструктором у модернізації професійної підготовки фахівців початкової школи. Подальші наукові пошуки в цьому напрямі будуть стосуватися підготовки майбутнього вчителя початкової школи сільської місцевості до роботи в соціокультурному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васянович Г. Модернізація педагогічної освіти як основа інтенсифікації професійної та світоглядно-методологічної підготовки вчителя початкових класів / Г. Васянович // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої



30-річчю педагогічного факультету / упор. Г. Філь, Л. Стахів. – Дрогобич : Посвіт, 2009. – 440 с.

2. Волошина О. В. Соціокультурний компонент підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Волошина. – К, 2007. – 25 с.

3. Онишків З. М. Підготовка студентів до роботи в початковій школі сільської місцевості : [монографія] / З. М. Онишків. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. – 382 с.

4. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності: [монографія] / Л. П. Пуховська. – К. : Вища школа, 1997. – 180 с.

5. Поліщук Л. П. Професійна підготовка вчителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Л. П. Поліщук. – Житомир, 2011. – 21 с.

6. Primary School Teachers: Useful Information. Department for Education. Gov.uk [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.gov.uk/government/collections/primary-school-teachers-useful-information>.

7. Teachers' Standards. Guidance for School Leaders, School Staff and Governing Bodies [Electronic resource]. – Mode of access : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/301107/Teachers_Standards.pdf.